

Wilde appels en peren, de krenten

Wilde peer

De bloei van wilde appels en wilde peren is fantastisch mooi. Maar beide wilde, inheemse fruitsoorten zijn uitermate zeldzaam geworden. Verschillende acties zijn op touw gezet om deze krenten in de landschapspap van de ondergang te redden.

Tekst Bert Maes / Beeld Bert Maes en Hennie Ketelaar

De wilde appel en wilde peer spreken sterk tot de verbeelding. Beide fruitsoorten, en vooral de wilde peer, worden echter ernstig in hun voortbestaan bedreigd. Met de concurrentie van de grotere en sappige cultuurvruchten zijn de wilde appels en wilde peren langzamerhand van het toneel verdwenen. Het beeld van bloeiende wilde appels en wilde peren in het bos of de bosrand kent bijna niemand meer.

Extra kwetsbaar

Wilde appel en peer zijn extra kwetsbaar omdat het lichtminnaars zijn. Zodra ze in de verdrukking komen door opgaande beuk, zomereik of Amerikaanse vogelkers redder ze het niet meer. Ook worden ze soms niet herkend en bij dunningswerk omgehakt. Belangrijk is dat de groeiplaatsen bekend zijn, zodat ze bij bos- en landschapsbeheer veiliggesteld en bevoordeeld kunnen worden.

Van de wilde appel (*Malus sylvestris*) resteren vermoedelijk minder dan tweehonderd exemplaren in de natuur. Deze zijn te vinden in Drenthe, in de Achterhoek bij Vorden en rond Winterswijk en op de stuwwal van Nijmegen. Ook zijn er nog enkele verspreide exemplaren en groepjes op de

Veluwe (onder meer bij Otterlo) en de Zeldersche Dries in Noord-Limburg. Van de wilde peer (*Pyrus pyraster*) bestaat letterlijk nog maar een handjevol exemplaren. Ze staan in de omgeving van Steenwijk, Winterswijk, Eibergen en Nijmegen.

In de ons aangrenzende landen is het niet veel beter gesteld met de wilde fruitsoorten. Ook daar zijn ze ernstig bedreigd. Vreemd genoeg is er enerzijds veel belangstelling voor oude fruitrasen, maar ontbreken in de verschillende collecties bijna altijd de wilde familieleden.

In tegenstelling tot de gecultiveerde appels en peren, die meestal op rijkere bodems worden geplant, zijn de wilde verwanten vooral op de armere zandige en iets lemige bodems te vinden. Ze groeien op lichte plekken en in de randen van eikenbossen en eiken-beukenbossen. Ook in houtwallen zijn ze wel te vinden. Over de grens groeien ze ook op iets rijkere bodems, zoals lemige en vochtige bodems in rivier- en beekdalen.

Verschillende acties

Om een beter inzicht te krijgen in de genetische variatie van de wilde appel in ons land is door Plant Research International (PRI) in Wageningen een onderzoek gestart. Ofschoon dit onderzoek

in het landschap

Wilde appel in bloei op de Duivelsberg bij Nijmegen.

Wilde appel

nog niet is afgerond, is volgens onderzoeker Wim Koopman wel al gebleken dat er nog veel variatie bestaat. Ook zijn er regionale verschillen, maar deze zijn klein.

Door Staatsbosbeheer is in samenwerking met Bronnen voor Nieuwe Natuur een genenbank opgezet van verschillende inheemse boom- en struiksoorten, waaronder de wilde appel. Ook wordt door Bronnen al jaren autochtoon plantmateriaal opgekweekt en in de handel gebracht. Dit alles met als doel de bestaande populaties te vergroten en de bedreigingen te keren.

In de natuur weet de wilde appel zich vrijwel niet te verjongen. Daarentegen blijkt dat hij uitstekend uit zaad kan worden vermenigvuldigd en opgekweekt.

Het is zeker niet aan te bevelen om wilde appels en peren in grote aantallen aan te planten. Vergroting van de bestaande populaties op een aantal plaatsen is echter wel noodzakelijk als soortbeschermende maatregel. Wilde peer is dermate zeldzaam dat een strikte bescherming van de weinige groeiplaatsen noodzakelijk is.

Beide wilde fruitsoorten spelen bij uitstek een rol in bosranden en houtwallen. Landschappelijk zijn ze aantrekkelijk vanwege de uitbundige voorjaarsbloesems. ■

Herkenningpunten

De groene of geelgroene vruchten van de wilde appel zijn 2-3,5 cm groot. Het volledig kale blad is eirond tot langwerpig, 4-7 cm lang en heeft een gedraaide bladtop. Cultuurappels zijn uiteraard te onderscheiden aan de veel grotere vruchten. Het grotere blad is aan de onderkant behaard en er zijn vier zijnerfjes in iedere bladheft. De vijf kroonbladen zijn wit of iets roze. De bloemkelk is onbehaard. Wilde appels hebben verder een overvloed aan takdoorns. Verwilderde appels van weggegooide klokhuizen kunnen ook wat stekelig zijn. Kruisingen van wilde appel en cultuurappels komen voor en hebben vaak iets grotere vruchten met een rode blos en lichtbehaard blad.

Wilde appels worden zelden hoger dan 10-12 m. Ze kunnen ook meerstammig uitgroeien, maar dat kan ook het gevolg zijn van terugzetten.

De vrucht van de wilde peer is vrijwel rond en 1,5-3 cm in doorsnede. Ze missen de karakteristieke vruchtvorm van cultuurperen.

De bloemen van de wilde peer bestaan uit tamelijk kleine, witte kroonbladen en priemvormige kelkbladen. De bladeren zijn rondachtig, met 6-8 paar zijnerfjes, en langgesteeld. Bij twijfel is het aan te raden het blad te drogen, dit verkleurt dan helemaal zwart. Ook heeft wilde peer de nodige takdoorns en kan de boom behoorlijk fors worden, tot meer dan 20 m hoog. ►

Wilde peer

Cultuurpeer

Wild fruit en cultuurfruit

Het is bijna onvoorstelbaar dat de grote variatie aan grootvruchtige cultuurappels en -peren zijn ontwikkeld uit vruchten van minder dan 4 cm. Maar waar de oorsprong ligt van al onze cultuurappels (*Malus domestica*) en -peren (*Pyrus communis*) is nog niet echt opgehelderd.

Voorlopers van het 'moderne' fruit hebben archeologen nog nooit gevonden. Niet bij de eerste boeren die zo'n 10.000 jaar geleden in het land van de Eufraat en Tigris woonden en ook niet bij de eerste boeren in ons land circa 5.300 jaar voor het begin van onze jaartelling. Pas in de late Bronstijd en IJzertijd, maar zeker niet eerder dan 4.000 jaar geleden, zijn appels en peren met grote vruchten geselecteerd en gekweekt.

Voor het kweken van fruitrassen is de lange levenscyclus van bomen een extra beperking. Ook is kennis nodig van het enten en de te gebruiken onderstammen. In ieder geval was deze techniek bekend bij de oude Grieken en Romeinen. Via de Romeinen is de kennis

naar Noordwest-Europa gekomen. Toch zijn er pas sinds de Middeleeuwen schriftelijke bewijzen dat in Nederland appels en peren werden geteeld.

Een tipje van de sluier over de herkomst van de moderne appels is onlangs opgelicht door DNA-onderzoek aan allerlei wilde appelsoorten in Azië. Het blijkt dat onze cultuurappels verwant zijn aan soorten uit gebieden ten oosten van de Kaspische Zee: in Kazachstan, Oezbekistan en Kirgizië. Soorten als *Malus sieversii*, *M. asiatica*, *M. orientalis* en *M. niedzwetzkyana* blijken genetisch verwant aan onze cultuurappels. Een paar van die wilde soorten staan in de Botanische Tuin van Wageningen. Onze wilde appel heeft vermoedelijk een bescheiden rol gespeeld in de appelevolutie.

Van de herkomst van de peren is nog minder bekend, maar het zal vermoedelijk een vergelijkbaar verhaal opleveren. Alleen onderzoek kan hierin klaarheid brengen.

Archeologische vondsten

De wilde appel (*Malus sylvestris*) behoort zonder twijfel tot onze inheemse flora. Archeologen vonden vruchtresten na de periode van de IJstijden. Complete vruchten van zo'n 6.000 jaar oud zijn opgegraven in de Alblasterwaard en bij Schipluiden. Ze werden zeker benut als voedsel, mogelijk ook voor het vee.

Van de wilde peer bestonden tot voor kort nauwelijks archeologische vondsten. In 2001 is heel verrassend een restant uit de Steentijd (5.000 jaar oud) aangetroffen bij Ypenburg in Zuid-Holland.

Veel vruchten die vandaag algemeen verkrijgbaar zijn, waren toen nog lang niet aan de orde. Wel werden vruchten als braam, framboos, bosbes, hazelnoot, zwarte bes en mogelijk ook aalbes in het wild verzameld. De beuk (eetbare nootjes) had ons land toen nog niet bereikt.

Wilde appel

Cultuurappel